

УДК 338.43: 639.2/3: 338.439.5

Ганжуренко І. В.

здобувач

Міжнародний університет бізнесу і права (м. Херсон)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИБОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

В статті розглянуто тенденції та перспективні напрями розвитку рибної галузі на регіональному та світовому рівнях в контексті державної політики її підтримки.

Ключові слова: рибопродуктова галузь, ринок рибопродукції, державна підтримка.

Постановка проблеми. Рибогосподарський комплекс України розміщено на території країни нерівномірно, що пов'язано з концентрацією відповідного природного та ресурсного потенціалу. В цьому відношенні Херсонський регіон вирізняється виключно сприятливим поєднанням позитивних чинників розвитку рибного господарства, а саме: багатством рибних ресурсів Чорного і Азовського морів, достатньо великим водним фондом внутрішніх водойм, в тому числі Каховським водосховищем, Дніпровсько-Бузьким лиманом, великим науково-технічним потенціалом, рівнем розвитку інфраструктури та інших галузей промисловості, зокрема судноремонтної та переробної, наявністю кадрів, традиційно високим рівнем споживання риби і рибопродуктів.

Ці обставини дають змогу розглядати Херсонщину, як одну з перспективних областей ефективного розвитку рибопродуктової галузі, в зв'язку з цілим рядом обставин її функціонування в останні 15-20 років, пов'язаних із змінами економічної ситуації, природних факторів, правової, законодавчої політики в країнах прибережної зони.

Враховуючи роль і значення рибного господарства, яке забезпечує більше 25% потреби населення держави у тваринному білку та постачає

цілий ряд продукції для потреб сільського господарства, медицини, комбікормової промисловості. Вивчення проблеми підвищення ефективності цього сектора національної економіки є надзвичайно важливим, а розробка конкретних практичних рекомендацій своєчасна і невідкладна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективне розв'язання задач, що виникають у вказаній предметній галузі, можливе тільки при застосуванні інноваційних і неординарних підходів, наукового багажу. Науковою базою для розробки рекомендацій, направлених на ефективний розвиток та відродження окремих напрямів ведення рибогосподарської галузі є роботи Гринжевського Н. В., Шермана І. М., Скорохода О. М., Рижової К. І., Козія С. О., Стасишина М. С., Харитонова В. М., Шемчука В. Р. та інших вчених економістів з проблем функціонування рибного господарства.

Завдання дослідження полягає у вивченні сучасних тенденцій та змін у виробничо-економічних показниках рибопродуктового комплексу України та, зокрема, в Херсонському регіоні, перспектив його розвитку, основних напрямів активізації економіки, рибного сектора, першочергових пріоритетів державної підтримки та ін.

Виклад основного матеріалу. Вся територія України поділена на зони рибництва. До Поліського регіону рибництва входять такі області: Волинська, Житомирська, Львівська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Чернігівська, північна частина Київської. Загальна сума температур води в ставках знаходиться в межах 2910-3420 °С (квітень-жовтень).

В Лісостеповий регіон та Прикарпаття входять наступні області: Вінницька, Полтавська, Харківська, Черкаська, південна частина Київської, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька. Загальна сума температури в ставках 3320-3720 °С.

Зона рибництва Північного степу включає в себе Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку (північна частина), Кіровоградську та Луганську області.

Південна степова зона рибництва обмежується територією південної частини Запорізької, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей та АР Крим. Для цієї зони характерна значно вища температура води на рівні 3560-3840°C, недостатня кількість вологи через відсутність опадів. Бурхливий розвиток зрошуваного землеробства в середині 70-х років минулого століття відкрив широкі перспективи для розвитку ставкового рибництва в регіонах цієї зони. Але починаючи з кінця 90-х років, коли почався загальний занепад меліорації, цей напрям в розвитку рибництва призупинився і тільки в останній час спостерігається його відновлення.

В системі факторів впливу на розвиток рибопродуктового підкомплексу України важливе місце займають фактори, що визначають можливості розвитку галузі в залежності від стану продуктивних сил держави (третя група). На фоні загального економічного стану, рибопродуктовий підкомплекс ще здатен, за рахунок існуючого виробничого потенціалу, підтримувати своє функціонування. Так, допоміжний сектор підкомплексу в деякій мірі підтримують рибне господарство риболовецьким обладнанням, інвентарем, механізмами. Збереглися кваліфіковані кадри робітників і спеціалістів галузі, в меншій кількості, але функціонують відповідні наукові установи. Все це дає підстави вважати, що при створенні відповідних економічних, організаційних, технічних, технологічних, нормативно-правових умов та виконання науково-обґрунтованих заходів національний рибопродуктовий підкомплекс стане одним з провідних в харчовій галузі України.

На сьогодні, південний регіон рибництва переживає не кращі часи і тільки в останній час спостерігаються деякі призупинення падіння виробництва рибної продукції (табл. 1).

Доля риби та інших водних живих продуктів областей південного регіону складає 26,2% від загальної по Україні. За останні 7 років спад вилову риби по регіону склав більше 135 тис. т, по Україні майже 190 тис. т.

Виллов риби в областях південного регіону України, т

Область	Роки								
	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
АР Крим	102478	126698	34269	25026	25265	17194	1527	19273	
Запорізька	5028	3722	9668	10291	10642	11623	11926	11826	
Миколаївська	5062	2944	761	3377	2093	3949	3000	3753	
Одеська	68120	31512	23258	15659	10098	48979	19527	10150	
Херсонська	5372	5816	6840	5548	4865	5400	4801	5940	
По регіону	186060	170692	74796	59901	52963	87145	54461	50942	
По Україні	400191	350087	265585	213669	244527	256853	218681	211182	203926

Рибне господарство в економіці Херсонської області займає, поки що, незначне місце, хоч на її території та прикордонній зоні розміщений найбільший водний фонд держави. Частка продукції рибного господарства в загальному випуску складає 0,3%.

Частка основних засобів рибної галузі області сягала у 2000 році 1,8%, поступово знижуючись до 0,3% в наступні роки. Теж саме спостерігається і по найманим працівникам, питома вага яких в загальній кількості працюючих в галузях національного господарства області становить 0,7% з тенденцією зменшення до 0,5%.

Виллов риби та інших водних живих ресурсів має негативну динаміку: 1995 р. – 5338 т., 2005р. – 6840 т., 2010р. – 4801 т., і тільки в 2012 році відмічено зростання до 5940 т., подібна ситуація спостерігається і у внутрішніх водоймах.

Серед видового складу, в останні роки, переважає виллов бичка азовського, кефалі (піленгасу), тюльки, кільки, товстолобика. Добування водоростей проводилось до 1995 року, тоді воно складало 230 т., в наступні роки цей промисел припинився.

Окремим напрямом рибогосподарської діяльності в Херсонській області є риборозведення та зариблення водойм. Даним видом виробництва займається Новокаховський рибоводний завод частикових риб, Херсонський виробничо-експериментальний завод з розведення молоді частикових риб

(м. Гола Пристань), та виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибоводний завод (Білозерський район).

Не дивно, що рибогосподарською діяльністю в області займається майже 40 суб'єктів. Частина з цих підприємств та господарств входять до двох крупних об'єднань – це, насамперед «Укррибколгоспоб'єднання» яке налічує 3 господарства, «Укррибгосп» – 3 підприємства, до категорії інших рибогосподарчих господарств – 24, сільськогосподарські підприємства – 6 господарств. Традиційно, найбільшу частину в загальному обсязі виловленої риби (до 60,0%) становить рибопродукція морської економічної зони держави, разом з тим, слід відмітити зростаючу тенденцію вилову риби у внутрішніх прісноводних водоймах, що в перспективі дає змогу забезпечення попиту населення області власними рибопродуктами. На сьогодні їх доля в загальній кількості виловленої риби сягає 37% . Як відомо, до вітчизняної рибопродукції входить риба, раки, краби, креветки. Для рибогосподарської галузі Херсонщини характерне майже стовідсоткове формування загального обсягу рибопродукції за рахунок вилову риби. Так, з 54 тис. т загального обсягу вилову риби та інших водних живих ресурсів, вилов риби становить 53,3 тис. ц [2, 3].

Аналіз динаміки вилову рибопродуктів показує на стійку тенденцію зростання цього показника в підприємствах «Інші господарюючі суб'єкти», що пояснюється декількома причинами: більшою їх мобільністю, кращим технологічним забезпеченням та зростанням їх кількості. Із загальної кількості 53,3 тис. ц на долю цих господарств припадає в окремі роки 31-33 тис. ц.

Однак, на сьогодні в національному рибному підкомплексі ще не створено відповідних умов функціонування підприємств рибної галузі в ринкових умовах, не відпрацьовано механізм ефективного кредитування, не задіяний страховий захист рибного господарства, відсутня фінансова підтримка, що в комплексі створює недостатній державний захист вітчизняного риботорговиробництва.

В цьому плані заслуговує на увагу досвід підтримки національного рибного господарства, який існує в ряді зарубіжних країн. Так, законодавством США передбачено державну підтримку рибогосподарського бізнесу країни в таких формах: організація позичок рибалкам; державні субсидії, пільговий податок при будівництві об'єктів рибогосподарської сфери; формування фонду відшкодувань рибалкам за фактом ненавмисного завданої шкоди.

В Російській Федерації створено фонд водних ресурсів, засоби якого використовуються для нагляду за рибальством, прикордонною службою, для роботи Державного комітету рибного господарства, для державної підтримки прибережних регіонів. В свою чергу, Держрибгосп за отримані кошти утримує метеослужбу, організовує нагляд за внутрішніми водоймами, підтримує рятувальний флот, учбові судна, забезпечує виконання зобов'язань перед міжнародними організаціями щодо консервації водно-біологічних ресурсів тощо [4].

Аналіз світового стану рибальства і аквакультури показує, що в 2010 році риболовство і аквакультура поставили в світовому масштабі близько 149 млн. тонн риби (загальною вартістю 217,5 млрд. дол. США), з яких 128 млн. тонн було використано на харчові цілі, згідно даних 2011 року обсяги виробництва риби зросли до 154 млн. тонн, із яких 133 млн. тонн були направлені на виробництво харчової продукції. На фоні стабільного зростання виробництва риби і удосконалення каналів її розподілу, світовий обсяг пропозицій харчової риби за останні 50 років суттєво збільшились.

Так, за період 1961-2011 років середньорічний приріст склав 3,2% і перевищив показники приросту населення планети, який склав 1,7% в рік. Світовий обсяг пропозицій харчової риби на душу населення збільшився з 9,9 кг в 1960 роки до 18,4 кг в 2009 році, попередні оціночні данні вказують на подальше зростання обсягів споживання риби до 18,6 кг (табл. 2).

Обсяги споживання риб 2006-2011 рр.

Виробництво	Рік					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Риболовство						
Внутрішні водойми	9,8	10,0	10,2	10,4	11,2	11,5
Морський промисел	80,2	80,4	79,5	79,2	77,4	78,9
Разом	90,0	90,3	89,7	88,6	90,4	88,6
Аквакультура						
Внутрішні водойми	31,3	33,4	36,0	38,1	41,7	44,3
Морський промисел	16,0	16,6	16,9	17,6	18,1	19,3
Разом	47,3	49,9	52,9	55,7	59,9	63,6
Всього світове рибогосподарство	137,3	140,2	142,6	145,3	148,5	154,0
Використання						
Людське споживання	114,3	117,3	119,7	123,6	128,3	130,8
Нехарчове споживання	23,0	23,0	22,9	21,8	20,2	23,2
Населення (млрд.)	6,6	6,7	6,7	6,8	6,9	7,0
На душу населення (кг)	17,4	17,6	17,8	18,1	18,6	18,8

Значна доля споживання риби в розвинутих країнах світу приходить на імпорт, а враховуючи стале зростання попиту і зниження внутрішнього виробництва рибопродукції (в 2000-2010 рр. це зниження склало 10%), на найближчі роки прогнозується зростання залежності цих країн від імпорту, зокрема з країн, що розвиваються. Загальносвітовий обсяг продукції промислового вилову риби залишається стабільним і складає порядку 90 млн. тонн, не дивлячись на ряд явних змін в тенденціях вилову, що спостерігається по країнах, регіонах промислу та видам. В останній період (2004-2012 рр.) загальні обсяги морських видів риби коливалися в діапазоні 72,1-73,3 млн. тонн.

Висновки. Сталий розвиток рибопродуктового підкомплексу Херсонщини залежать від ціле направленої та зваженої політики держави, яка полягає у підтримці галузі, розвитку її матеріально-технічної бази, рибопродуктивних заходів в системі аквакультури. Світовий вектор формування рибного господарства паралельно з розвитком морського рибальства розширює можливості штучного розведення риби і водних організмів і прісноводних та солонуватих водоймах.

Список використаної літератури

1. Мойсеев П. А. Тенденции развития мирового рыбаловства и аквакультуры П. А. Мойсеев // Рыбное хозяйство. – 1995. – №1. – С. 21-25.
2. Пилипенко Ю. В. Прогнозирование рыбопродуктивности малых водохранилищ / Ю. В. Пилипенко, И. М. Шерман, Т. П. Краснощек. – Херсон: ХСХИ. – 1988. – 234 с.
3. Харитоновна Н. М. Технологія вирощування товарної риби в ставах в полкультурі / Н. М. Харитоновна, М. В. Гринжевський. – К.: ІРГУААН, 1996. – 189 с.
4. Шемчук В. Р. Развитие трудового рыбководства на юге Украины / В. Р. Шемчук. – М.: Колос, 1974. – 302 с.

ГАНЖУРЕНКО И. В. СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РЫБОХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА

В статье рассмотрены тенденции и перспективные направления развития рыбной отрасли на региональном и мировом уровнях в контексте государственной политики ее поддержки.

Ключевые слова: рыбопродуктовая отрасль, рынок рыбопродукции, государственная поддержка.

GANZHURENKO I. V. MODERN PROBLEMS AND PROGRESS OF REGIONAL FISH-INDUSTRY COMPLEX TRENDS

The article considers the trends and perspectives for the development of the fishing industry at the regional and global levels, in the context of public policy to support it.

Keywords: fish-productivity industry, the market for fish products, government support.